

לעילוי נשמת
הר"ר
יוסף וולף ז"ל
ב"ר
ברוך חנדל הי"ד
ת.נ.צ.ב.ה.

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללוחדי "הדף היומי"

בית המדרש החסידי סוכטשוב
כולל חסידי סוכטשוב
כולל "סנה משה"
ע"ש הרב משה סנה זצ"ל
בית מדרש
למניחי שיעור "דף היומי"
ת.נ.צ.ב.ה.

זכרון עולם
האשה החשוכה
רודת צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר סאיר ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

י"ל ט"י ביהמ"ד למניחי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

מסכת בבא קמא כ"א-כ"ז

בס"ד, כ"ב טבת תשס"ט

גליון מס' 504

השבוע בגליון

- ◆ שבירת משקפיים
- ◆ האם גם אדם שנס על נפשו מתבונן בדרכים?
- ◆ מותר לאדם "לגנוב" חפץ ששייך לו?
- ◆ בית מסחר לתפוחי אדמה

- ◆ שימוש ב"שעון שבת"
- ◆ מדוע צמים בתשעה באב?
- ◆ עשיית מלאכה בשבת על ידי כלב מאולף
- ◆ שיכור שהשתולל בשמחת נישואין

דבר העורך

לפני ימים אחדים קיבלנו מכתב הפותח במילים הכתובות על מצבתו של בחור צעיר, הי"ד:

"הצבי ישראל על במותיך חלל"
לעילוי נשמת עלם החמודות
צביקה (צבי דב) זימן הי"ד...

המכתב המרגש נשלח על ידי אביו, ר' עוזי זימן שיבלחט"א, בו הוא מספר על הקשר המיוחד שנקם בינו לבין הדף היומי, ונצטט חלקים מן המכתב:

לפני כ-12 שנים, בעת תחילת מחזור הלימוד הקודם, הצטרפתי ללומדי הדף היומי. בשנים הראשונות למדתי בכוחות עצמי תוך סיוע בפיסוסים של "מאורות הדף היומי" וכן קובצי "בקיצור" ששימשו אותי ככלי עזר להבנת הנלמד.

לפני 5 שנים בעת הלימוד של הפרק העשירי במסכת "סנהדרין" העוסק בענייני תחיית המתים וביאת המשיח קיבלנו את בשורת האיוב על הרצח בנו צביקה (צבי דב) זימן הי"ד בפיגוע טרור. בנו צביקה הי"ד נפל על קידוש ה' יחד עם עוד שלושה בחורים: נועם אפטר, יהודה במברגר וגבריאל חוטר בישיבת ההסדר שבעותניאל, בליל שבת קודש פרשת שמות. צביקה היה אחד מארבעת הבחורים שבגופם ובמעשה גבורתם הגנו על כל הבחורים שהתארחו בישיבה בשבת קודש.

על שולחנו של צביקה בבית המדרש היה מודבק פתק ועליו כתוב פסוק מספר תהילים (מזמור פ"ו פסוק י"א): "הוֹרֵנִי ה' זִרְכָּךְ אֶהְלַךְ בְּאַמְתְּךָ יַחַד לִבִּי לִי יָאֵה שִׁפְךָ" (האב צירף למכתב צילום של הפתק). בין ספריו בבית המדרש מצאנו סיכום שכתב צביקה, בימיו האחרונים, על ספרו של האדמו"ר מפיאסצינה "חובת התלמידים". לאחר שעברתי על הסיכום של "חובת

שימוש ב"שעון שבת"

לדעת רבי יוחנן בסוגייתנו התורה מחייבת את המבעיר את הנזק - "משום חציו". כלומר: יש להתייחס אל האש כפי שמתייחסים לחץ הנורה על ידי אדם. מה חץ הפוגע בחפץ מסויים, מתייחס ישירות אל היורה, אף על פי שהוא לא פגע בחפץ במו ידיו, כך האש.

על דברי רבי יוחנן מקשה ה"נימוקי יוסף", כיצד מדליקים בכל בתי ישראל נרות בערב שבת קודש? וכיצד מבעירים את האש באח שתדלק במשך השבת? הרי לדברי רבי יוחנן אדם המבעיר אש נחשב כמי שפועל כל העת בהבערתה, כי האש דולקת מכוחו, ואם כן הוא עובר על איסור הבערת אש בשבת!

עקב קושיה זו מסיק ה"נימוקי יוסף" שאין כוונת רבי יוחנן שמעשהו של מבעיר האש מתמשך והולך, אלא אנו מייחסים **לשעת הבערת האש** את כל שנעשה בה לאחר מכן. ההשוואה בין חץ לבין האש היא, איפוא, מהבחינה הזו: כפי שהיורה חץ אינו יכול לשלוט עליו לאחר ירייתו, ולפיכך כל המתרחש עם החץ לאחר מכן טמון כבר בשעת הירייה, כך לגבי אש אנו מייחסים לשעת הבערה את כל התוצאות שמתרחשות לאחר מכן.

דברי ה"נימוקי יוסף", שימשו כבסיס להכרעת הפוסקים לגבי השימוש בשעון שבת. כאשר הומצא שעון השבת התעוררה שאלה אם השימוש בו בשבת מותר וראוי לפי ההלכה. שכן, יש להבדיל בין הדלקת נר **מערב** שבת, לבין שעון שבת שמצית את המכונה או את החשמל ויוצר את המלאכה **בשבת** קודש עצמה.

מהר"ם שיק (תשובות מהר"ם שיק או"ח סימן קנ"ז) פנה בעניין זה אל בעל "שואל ומשיב" (שו"ת, מהדורא תניינא סימן ס"ה) אשר הכריע על פי דברי ה"נימוקי יוסף", כי מאחר שתוצאות פעולת האדם מתייחסות **לשעת המעשה**, אין כל מניעה להפעיל את השעון בערב שבת, שהרי פעילותו בשבת מתייחסת לערב שבת, וממילא אין כל מניעה להשתמש בו [ועיין עוד שו"ת "אגרות משה" או"ח חלק ד' סימן ס', שחילק בין תאורה לשאר מלאכות].

אמנם הוכרע כי מותר להשתמש בשעון שבת, אך מאידך גיסא, מכח אותה הכרעה, אדם שהפעיל מכונה בשבת, אינו יכול להסתתר תחת הטענה כי הוא הפעיל את המכונה ותו לא,

עילוי נשמת

מרת **יהודה לקס** ז"ל
ב"ר שלום ז"ל נלב"ע כ"ב בטבת תשס"א

תנצב"ה

הונצח ע"י זוג מרת **חנה לקס** תח' - גבעת שמואל
ילדיו י. **לקס**, שוהם, נ. **לקס**, יד בנימין, ד. **קליין**;
מ. **בוקובזה** - גבעת שמואל

עילוי נשמת

מרת **אדלה (איידל) האוזר** ע"ה
ב"ר יונה פאטשוק ז"ל
נלב"ע כ"ו בטבת תשס"ד

תנצב"ה

הונצחה ע"י בנה ידידנו ר' **שלמה האוזר** שיחי'

עילוי נשמת

מרת **יידל עליזה מי-זהב** ע"ה
בת הר"ר מאיר ז"ל
נלב"ע כ"ז בטבת תשנ"ז

תנצב"ה

הונצחה ע"י בניה ידידנו הר"ר **מנחם גבריאל**
ואוריאל מי-זהב ומשפחותיהם שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **יהושע** ז"ל ב"ר דוד ז"ל
נלב"ע כ"ג בטבת תשס"ו **תנצב"ה**

הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

והיא לבדה עשתה את הפעולות האסורות, שכן מאחר שבכח מעשה ההדלקה טמונות התוצאות שיווצרו על ידי המכונה, מיוחסות אל האדם כל אותן מלאכות שיעשו על ידה, והוא יתחייב עליהן ("חזון איש" ב"ק ס"ד).

מדוע צמים בתשעה באב? מפורסמת השאלה, מדוע חכמים תקנו את יום האבל על חורבן הבית ביום התשיעי בחודש אב, הרי החייל הרומאי השליך את הלפיד הבוהר אל בית מקדשנו משנטו צללי ערב של ט' באב, ולמעשה בית המקדש נשרף בעשירי בחודש אב? אולם, על פי דברי "נימוקי יוסף" מיישב בנו של ה"נודע ביהודה" ("אהבת ציון") כי אדרבה, מאחר שהלפיד הושלך בתשעה באב, אנו מחשיבים רגע זה ביותר משום שבו טמונות כל התוצאות של שריפת בית המקדש, ועל כן אנו צמים בתשעה באב ולא בעשרה בו.

דף כג/ב שיסה בו את הכלב פטור

עשיית מלאכה בשבת על ידי כלב מאולף

גדולי הפוסקים דנים אם מותר בשבת לצוות על כלב מאולף להדליק את האור, או לעשות מלאכות אחרות. שאלה זו אינה פשוטה כלל ועיקר, ויש לפרק את גורמי השאלה כדי ללבנה, אך תחילה ניגש לדברי סוגייתנו, עליהם מתבסס הדיון המעניין.

מבואר בגמרתנו, שהמשסה כלב בחבירו והכלב הזיקו - פטור המשסה. טעם הדבר: המשסה רק גירה את יצרו של הכלב, והכלב תקף מרצונו העצמי. היזק מעין זה מוגדר כ"גרמא", והמזיק פטור מתשלום על תוצאותיו (רש"י ד"ה "פטור משסה").

כאשר נדון לעניין הלכות שבת נגלה כי המצווה על כלב לעשות מלאכה אף אינו נחשב כ"גורם" המלאכה, למרות שלגבי נזיקין הרי הוא מוגדר כ"גרמא". זאת, משום שיש לחלק בין אדם המזיק לבין אדם המחלל שבת. שכן, בעוד אדם המזיק חייב על נזקים שנגרמו **מטעמו**, מחלל שבת חייב רק על מלאכת שבת שעשה **בעצמו**. יוצא, איפוא, שעשיית מלאכה בשבת על ידי כלב, אף אינה נחשבת כ"גרמא". לפיכך דנו הפוסקים אם יש סיבות אחרות לאסור זאת.

הגאון רבי צבי פסח פרנק זצ"ל (ש"ת "הר צבי" אור"ח חלק א' סימן קע"ד) כותב, כי תחילה יש להבהיר שדיון זה מתייחס רק לאדם שאינו בעליו של הכלב, שכן, בעליו של הכלב ודאי אינו רשאי להעביד את כלבו, שהרי התורה ציוותה על "שביתת בהמתו", ככתוב (שמות כג/ב): "למען ינוח שורך וחמורך". ברם, אין אדם מצווה על שביתת בהמת **הזולת**. הנידון הוא, איפוא, אם אדם רשאי להשתמש בשבת בכלבו של אחר לעשיית מלאכה.

לכאורה, גם נידון זה נראה פשוט, שהרי המעביד בעל חיים בשבת עובר על איסור "מחמר" - נצטוונו לבלתי עשות מלאכה בכל בהמה (עיין "מנחת חינוך" סוף מצווה ל"ב). כלומר: אף על פי שאדם אינו מצווה שכל בעלי החיים שבעולם ישבתו ממלאכה, הוא עצמו אינו רשאי להעבידם. אולם היו שסברו, כי מאחר שאין איסור להורות לבעל חיים לבצע מלאכה שבעל החיים נהנה מביצועה, וכגון: אדם המשסה כלב צייד בחיה אחרת אינו עובר על איסור "מחמר" משום שהכלב נהנה מן הצייד (מ"א אור"ח סי' שט"ז ס"ק ד', "אגלי טל" מלאכת צידה סי' מ'), כך גם מותר להעביד בשבת כלב מאולף, הנהנה לעשות את הפעולות שלהן הוא אולף.

ברם, הרב פרנק מכריע, כי הדבר אסור משום שכלב מאולף שנענה לרמיזות מאלפו, אינו עושה כן להנאתו האישית, אלא כדי לרצות את בעליו, ואין זה נחשב שהכלב נהנה מן המלאכה, ולפיכך העושה כן עובר על איסור "מחמר".

דף כו/א אדם מועד לעולם

שיכור שהשתולל בשמחת נישואין

במהלך שמחת נישואין שהרקיעה שחקים, הערה אחד המסובים לגרונו כמות ניכרת של משקה חריף. לאחר שהמשקה נתן בו את אותותיו, נטל היהודי השמח כוס זכוכית ולקול מצהלות הנוכחים ניפץ אותה בקיר. אחד המשתתפים נתן ידיו על עינו ופרץ בזעקות שבר. התברר שרסיס זכוכית פגע בעינו וגרם לה נזק המביא לידי עיוורון. הנפגע תבע את המזיק ודרש לפצותו על הנזק שנגרם לו. אולם כפי השיכור היו מספר נימוקים להגנתו: **א.** במשנה (לקמן פז/א) מבואר, ששוטה שהזיק פטור, ושיכור אינו שונה משוטה. **ב.** מאחר שמנהג העולם לשבר כוסות בשמחת נישואין, היתה לו רשות לנהוג כן, והעושה את מעשיו ברשות - פטור (תוספות ד/א ד"ה "כיון"). **ג.** נפסק להלכה ("שולחן ערוך" אור"ח סימן תרצ"ה, רמ"א סעיף ב') שהמזיק מתוך שמחה פטור. מחמת כל הטעמים הללו דרש השיכור לדחות את התביעה נגדו. אך הב"ח (שו"ת סימן ס"ב) דן בנושא והכריע שהמזיק חייב, מן הטעמים שלהלן.

א. שיכור כלוט אמנם פטור מקיום מצוות, כשוטה, אך אינו פטור על תשלומי נזקי כשוטה. שהנה, לגבי דיני נזיקין מבואר בסוגייתנו, שאף הישן חייב על נזקים שגרם. קל וחומר שאדם

התלמידים" ולמדתי גם אני ספר זה התברר לי שבפרק י"א בספרו מצטט האדמו"ר פסוק זה. **מאז** נרצח בני הנני רואה בפסוק זה כצוואה של בני לנו, בני המשפחה, ולכל חבריו ועם ישראל. פסוק זה מוזכר על ידי בכל אזכרה ובכל אירוע אותו אנו עורכים לזכרו של בני.

ימי ה"שבעה" היו הימים היחידים שבהם "נבצר" ממני ללמוד את הדף היומי.

בתום השבעה, באזכרה שנערכה בישיבת "עותניאל", זכיתי לערוך סיום למסכת סנהדרין, ומאז בכל אירוע של אזכרה, בשלושים ובכל שנה, בזכות לימוד הדף היומי אני זוכה לקיים סעודת מצווה לעילוי נשמת בני הקדוש בשילוב עם סיום מסכת.

למרבה מזלי לפני כ-4 שנים החלו להתקיים ביישובנו "רעות" שיעורים קבועים ערב ובוקר הניתנים על ידי רבני הכולל המלמדים בבית המדרש "אחוה ורעות" ובהם לומדים את הדף היומי, ומרבית המשתתפים בו הינם קציני צבא במילואים בדרגות גבוהות המרגשים את הסיפוק הרב ביריעה הרחבה של עולם התלמוד הנפרס לפנינו.

בשנה האחרונה זכיתי בסיועו של הרה"ג ר' חיים דוד קובלסקי שליט"א לקיים שיעור שבועי קבוע בתורת "אל אוף" ברחובות שבה אני עובד.

אני כהורה שכול מרגיש שהלימוד הקבוע הזה משפיע עלי לטובה בכל הקשור להתמודדות עם השכול והכאב המלווה אותי מאז האסון הכבד שנפל עלי.

לכל אחד שצרותיו עמו אני מייעץ שהתרופה לכל הינה לימוד קבוע ומתמשך.

כשאדם רץ למרחק רב, ככל שהדרך מתארכת כך העייפות והלאות גוברת, ואילו בלימוד קבוע של הדף היומי כל יום וכל דף מגבירים ומעלים את יכולתנו, הכוחות הולכים ומתגברים להמשיך ולהרבות "בריעה" זו.

בהזדמנות זו ברצוני לציין גם שכל הפירסומים והחומר המופץ על ידי "מאורות הדף היומי" עוזרים, מסייעים ומדרבנים לאלו הלומדים ומסייעים לאלו המתכוונים להכנס למעגל הלימוד הקבוע, ובה ניתנת הברכה לכל העוסקים במלאכה. ישר כח!!

★

ומכאן למכתב נוסף שהתקבל בעת כתיבת טור זה, הפותח במילים: "סיפור קטן מהשבוע". לאחר קריאתו מתברר שהסיפור אינו קטן כלל ועיקר:

בשכונה הקהילתית "נוף אילון", הסמוכה לקיבוץ שעלבים, מתקיימים שיעורי דף יומי אחרים בכל יום.

בשבוע האחרון מתפללים שהתקבצו לתפילת מעריב בשעה 21:30 בבית הכנסת, גילו מחזה בלתי שגרתי - חבורת לומדי הדף היומי ישובה סביב שולחן הלימוד, ובמרכז השולחן מוצב טלפון סלולארי על מצב רמקול, וכל המשתתפים מאזינים למהלך השיעור!

התברר שמגיד השיעור, הרה"ג ר' איתאל לוי שליט"א, משיבת שעלבים הסמוכה, גוייס בצו 8 למלחמה, אך לא מבטלים בגלל זה את השיעור! נכון? לא הסיקו לארגון מחליף למגיד השיעור, אז לומדים דרך הטלפון! הרב איתאל יושב עם גמרתו בבסיס הצבאי אי-שם, לומדי השיעור יושבים במקומותיהם עם גמרותיהם, ולומדים את הדף היומי!

השיעור הוקדש לרפואת החייל דביר בן לאה שנפצע בערבו של יום במלחמה, בן-דוד של אחד ממשתתפי השיעור, ולכל פצועי צה"ל שנפצעו בקרבות. **מי** כעמך ישראל גוי אחד בארץ.

ברכה

(-)

★ ★ ★

השבוע פנינו לראיין את הר"ר פנחס ועקנין, גבאי בית הכנסת בית רחמים בערד.

בבית הכנסת מתקיים מידי יום שיעור הדף היומי בשעה שמונה וחצי בערב, על ידי הרה"ג ר' יגאל ינאי שליט"א.

ספר נא על קורות השיעור

השיעור עצמו נפתח בזמן והועבר לבית הכנסת שלנו לפני כארבע שנים, הוא היה בבית כנסת אחר והעבירו אותו אלינו. אנחנו עורכים סעודות מפוארות לרגל הסיומים לכבודה של תורה, וברוך ה' ציבור המשתתפים גדל והולך. מאז השיעור הגיע אלינו התווספו אנשים נוספים מכל ערד מהשכונה הרחוקה והקרובה ואנשים מאד נהנים. לרוב האנשים שמגיעים לא היו לפני כן שיעורים קבועים, ועכשיו השיעור נהיה כמו עניין של עבודה. אתה יודע שאם לא תעביר כרטיס יורידו לך שעות, כך משתתפי השיעור מדייקים בזמן, בעקבות מגיד השיעור הנפלא שלנו, הרב יגאל, שמפליא לדייק בזמנים. כל מי שנכנס לשיעור נשבה בקסמו ורבים נשארים.

השנה הבאנו את הרה"ג ר' יהודה דרעי שליט"א, רבה הראשי של באר שבע. הוא הגיע אלינו ויצא עם התפעלות עצומה. באו אנשים רבים לשמוע אותו והוא נתן חייוק ודיבר בשבחו של השיעור. מה אומרו: התחלנו עם שלשה לומדים והיום ישנם עשרים וחמשה משתתפים קבועים, כן ירבו.

תאר נא את תרומת השיעור

צריך להבין, ערד זה לא מקום שיש בו הרבה אפשרויות רוחניות, השיעור הזה נתן לאנשים נשמה. אנשים שלא היו קשורים לעניין התחברו בצורה מדהימה. כשלמדנו מסכתות גיטין וקידושין אנשים יצאו עם מטען חשוב ביותר. ראו והבינו שלא ניתנו הלכות כפקודות סתם כך, רואים את כל המשא ומתן בגמרא, את כל ההליך, וזה מאד מחבר. תדע לך שכל העיר מדברת על שיעור הדף היומי. לכל אחד יש את הפינה של מה שובע לו בראש ולא מסתדר לו... והשיעור משלים את הכל. אבל אני רוצה להדגיש שבלי מגיד השיעור שלנו, הכל היה נראה אחרת. העיר ערד זכתה בתלמיד חכם משכמו ומעלה שמרביץ תורה. ההתייחסות לשיעור רצינית מאד, זמן זה זמן. השיעור מתנהל בנעימות, ביסודיות, אנשים שואלים שאלות באמצע ואתה רואה שהוא מתכונן היטב. אי אפשר להפתיע אותו... הוא מגיד שיעור ברמה גבוהה מאד. תרשה לי גם לומר שבלי הנשים שלנו לא היינו זוכים לכך. צריך להבין שמגיעות אלפי תודות לאשה ששולחת את הבעל שלה בשמונה וחצי בערב, בזמן שהיא צריכה לשבת בבית עם הילדים ולעשות איתם שיעורים.

מה תאמר ליהודי המבקש ללמוד, אך מפחד להתחייב לקביעות?

אני אומר לאדם שרוצה ללמוד ומפחד מההתחייבות: אנחנו לא חברה רשומה, אין לנו ערבות בנקאית. אתה מגיע - "טעמו וראו". יש לפעמים שאתה מגיע למסעדה והוא אומר אל תשלם, קח! בסופרים נותנים לך דנונה במבצע ואומרים לך אל תשלם בפעם הראשונה, אחר כך כבר תקח לבד. אני אומר "טעמו וראו - כי טוב".

המעוניין לזכות את הרבים

בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק, פקס: 03-570-67-93 mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

שהשתכר וגרם לעצמו להגיע למצב זה חייב לשלם. **ב.** אמנם נהגו העולם לשבר כוסות בשמחת נישואין, אך באופן מיושב ושקול ובזהירות שלא להזיק אחרים. מכאן ועד זריקת כוסות בפראות הדרך רחוקה. **ג.** אמנם המזיק מתוך שמחה בלא כוונת זדון - פטור. אך הדברים אמורים בנזק מועט בלבד, שנהגו למחול עליו מפני השמחה, אך על נזק כה נורא של עיוורון, ודאי שאין בני אדם מוחלים.

דף כז/ב הכיר בה ושכחה ועמד ונפלה

הקשר בין אבן שנפלה, לבין אדם ששכח להתפלל

אדם ששכח להתפלל, נחשב כמי שנאנס?

מעניין לגלות, כי מדברי סוגייתנו, סוגיית נזיקין מובהקת, הוכיחו הפוסקים לגבי דיני תפילה, כדלהלן.

בסוגייתנו מבואר, שאדם שהניח אבן בחיקו ולאחר מכן שכח מקיומה והיא נפלה והזיקה - חייב בתשלום על הנזק שנגרם על ידי, אך פטור מתשלום צער, ריפוי, שבת ובושת, משום שלא התכוון להזיק. על פי זה מסיק הרמ"ה (הובא ב"נימוקי יוסף" י/ב בדפי הרי"ף), כי אדם שהיה טרוד בעסקיו ולא התפלל בעוד היום גדול, ולאחר מכן שכח להתפלל, אינו מוגדר כמזיד או כפושע. לפיכך, בתפילתו הבאה עליו להשלים את התפילה שהחסיר, ואין דינו כפושע שלא התפלל, שאינו רשאי להשלים את תפילתו.

אולם, ה"נימוקי יוסף" (שם) חולק על כך וסובר, שדווקא אדם ששכח שבחיקו אבן אינו מוגדר כפושע, אך השוכח להתפלל מוגדר כפושע. את דעתו מבאר ה"חתם סופר" (נדדים כז/א בחו"מ סימן מ"ב) בטוב טעם, כי יש לחלק בין דיני נזיקין לבין דיני תפילה. שכן, אדם שהיה יכול להתפלל מבעוד יום, נתבע על כך שגרם מכשול לעצמו ולא התפלל מוקדם יותר, בעודו זוכר שיש להתפלל, כמאמר חז"ל: "זריזים מקדימים למצוות". לפיכך, אף על פי שלאחר מכן הוא שכח להתפלל, עדיין עומדת נגדו הטענה מדוע לא התפלל קודם לכן, ועל כן אין להגדירו כאנוס. אולם, איש לא יעלה על דעתו לאסור על בני אדם להחזיק בחיקם אבנים, מחשש שמא הם ישכחו שהן מונחות שם. לפיכך, עד לרגע נפילת האבן אין כל תביעה נגד האדם שמחזיק בה, ואילו ברגע הנפילה אין אפשרות להגדירו כפושע, שהרי באותו רגע הוא שכח שהיא מצויה בחיקו, ועל כן אין הוא מוגדר כפושע אלא כאנוס. להלכה, נחלקו ה"חתם סופר" וה"מגן אברהם" (או"ח סימן ק"ח סעי' ט) אם אדם זה רשאי להשלים את תפילתו.

טרגדיית צעדת המוות: שאלה מזעזעת של יהודי שהתייסר ארוכות בשל מעשה נורא שאירע עמו בשנות השואה, הובאה אל בעל "חלקת יעקב" (שו"ת חו"מ סימן ל"ג). שני אחים צעדו בצעדת המוות המפורסמת, כאשר הנאצים ימח שמם, שחשו במפלתם הקרבה והולכת, הצעידו את היהודים בצעדה ארוכה, שבמהלכה נורה כל יהודי שהאט מהילוכו או נרדם בעת המנוחות הקצרות שניתנו להם. במהלך אחת המנוחות, ביקש האח הבכור מאחיו הצעיר להעיר אותו כאשר המסע יתחדש. האח הצעיר קיבל על עצמו את המשימה, אך גם הוא עצמו נרדם, וכאשר המסע התחדש לקול צעקות הקלגסים, ניעור האח הצעיר אחוז בהלה והחל לרוץ עם יתר אנשי השיירה. לאחר דקות אחדות הוא גילה להוותו, כי אחיו הבכור איננו עמו. שוב לא היתה לו אפשרות לשוב אל אחיו, וככל הנראה אחיו נהרג על ידי הגרמנים. בתום המלחמה ביקש האח הצעיר לדעת, אם הוא זקוק לכפרה על שלא העיר את אחיו.

בעל "חלקת יעקב" השיב לו, כי על פי המבואר בסוגייתנו, ששכחה מוגדרת כאנוס, ובפרט שדעתו לא היתה צלולה עליו, אין הוא נחשב כאחראי למקרה המצער שאירע עם אחיו. אמנם, הוא מוסיף וכותב, נכון יהיה אם יקבל על עצמו כתשובת המשקל להתאמץ בכל מאוודו שלא להלבין פנים, שהרי איסור זה יש בו סרך רציחה. כמו כן, ראוי לו שיגדל יתום בתוך ביתו, ויתמוך בלומדי תורה, על שם הכתוב (משלי ב/כז) "נר ה' נשמת אדם" ועל שם הכתוב (משלי ו/כג) "נר מצווה ותורה אור".

דף כז/ב לפי שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים

שבירת משקפיים

הגמרא בסוגייתנו מביאה את דברי עולא הסובר, שהמניח כלי ברשות הרבים חייב על נזקים שנגרמו על ידי כלי זה, ומאידך גיסא, המזיק את הכלי תוך כדי הליכתו - פטור, כי ש"אין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים". כלומר: אדם אינו מהלך כבהמה שענינה מופנות לקרקע שעליה היא פוסעת (רבינו פרץ בשיטה), ובנוסף לכך, אדם שקוע במחשבות תוך כדי הילוכו, ואין ראשו פנוי לסקור את הדרך שלפניו (מאירי שם). אולם, כאשר הכלי הונח במקום שבו רגילים להניח דברים, כגון חבית שהונחה ליד היקב או ליד בית הבד, על הולכי דרכים להתבונן, ואם נתקלו בחבית והזיקוה - עליהם לשאת בתוצאות הנזק (רמב"ם הלכות נזקי ממון פרק י"ג הלכה ה', ו). הלכות אלו שכיחות ביותר גם בימינו, כפי שניתן להיווכח מהמקרה שלפנינו.

פנינים

דף כ/ב לכי תשמשי לי

לימוד של תלמיד מרב

הגאון רבי שמעון שקופ זצ"ל כותב בהקדמתו לספרו "שערי יושר":

"שמעתי בשם גיסי רבי שלמה זלמן אבעל מטעלה, שביאר גמרא זו טוב טעם. מה ראה רבי בר חמא להתנות את תשובתו בשימוש של רב חסדא? לפי שבדבר הצריך עיון ויגיעה, תלוי הדבר אם הלומד מאמין במעלת המלמד, שאז אם לא יבין יתלה את החסרון בעצמו, ואז יעמוד ויזכה להבין. אך אם דברי המלמד קלים בעיניו, אזי אם לא יקבל את הדברים במושכל ראשון, יניחם או יבטלם בליבו. לכן כאשר ידע רמי בר חמא את עומק העניין, לא רצה ללמדו עד שיתאמת לו שברב חסדא משתוקק ללמודו הימנו כתלמיד מרב דוקא!..."

לאב ובנו, לרב ותלמידו, למגיד השיעור וחבורתו

יצא לאור הספר "אָטָה למשל"

ובני דיונים אקטואליים מרתקים לאור סוגיות במסכת בבא קמא ערוכים בצורה ייחודית בשפה ברורה ומרתקת מאת הרב דוד לחובר שליט"א מג"ש מבית מדרשו

ניתן לרכישה ב"מאורות הדף היומי"

רח' וגמון 3 (פינת חתם סופר 5) בני-ברק טל': 03-6182328

לעילוי נשמת אמנו

מרת נעמי גרטרוד קליין ע"ה

בת הר"ר יהודה הירש ז"ל נלב"ע כ"ו בטבת תשנ"ז

תנצב"ה

הונצחה ע"י ידידיה שיחי (משפחות קליין - לביא)

לעילוי נשמת

הר"ר מנשה וסרצוג ז"ל

ב"ר אברהם ז"ל נלב"ע כ"ב בטבת תשל"ב

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחי

לעילוי נשמת

הר"ר נפתלי צבי שיק ז"ל

ב"ר יששכר דב ז"ל נלב"ע כ"א בטבת תשנ"ח

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחי

מאורות הדף היומי

משרד ראשי: רח' וגמון 1 (פינת חתם סופר 5) P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL
טל: 03-5775333
פקס: 03-7601020
E-mail: meorot@meorot.co.il

לתרומות והנצחות טל: 03-5775307
מוקד ההזמנות 1-700-500-151

בחור ביקש מחבירו שיעירו משנתו בשעה מסויימת. משנכנס המעיר לחדר חבירו, הוא דרך בשוגג על משקפיו שהיו מונחות למרגלות המיטה וריסקם בסולייתו. היו שטענו ("קנה בושם" חלק א' סימן קנ"ד להגר"מ ברנסדורפר שליט"א), כי מאחר שבעל המשקפיים ביקש מחבירו להעירו, בכך הוא נתן לו רשות להכנס לחדרו, ומעתה, לגבי הבחור המעיר החדר הוא כרשות הרבים, שאין להניח בה דברים במקום שאין רגילים להניחם, ולפיכך בעל המשקפיים פשע בהנחתם על הרצפה ליד המיטה. מאידך גיסא, יש המערערים על סברה זו ("פתחי חושן" דיני נזיקין פרק ח' סעיף י'), שכן, דווקא כאשר אדם מהלך ברשות הרבים, אין דורשים ממנו להתנער ממשבשותיו. אולם בהכנסו לחדר חבירו, עליו להבחין בארחותיו ובמנהגיו של בעל הבית, וכפי שלמדנו בסוגייתנו, שמוטל על ההולכים ליד בית הבד או ליד היקב, להזהר.

האם גם אדם שנס על נפשו מתבונן בדרכים? שאלה זו עמדה במרכז של סערה רבתי שהתחוללה לפני שנים רבות, כאשר יהודי בשם משה ליפשיץ רדף אחרי נער יהודי כדי לחלצו מידיהם של ערלים שביקשו להתנכל לו. הנער שלא הבין את כוונתו הטהורה של משה ליפשיץ, החל לנוס על נפשו ובהילות רבה, ותוך כדי מנוסתו נפל לבור עמוק מלא מים ומת. משה ליפשיץ, שירא שמים היה, ביקש מגדולי הדור שיורוהו את דרכי התשובה הראויים לו, ושאלתו עוררה פולמוס ביניהם. הספק שהתעורר היה, אם הכלל שלמדנו בסוגייתנו ש"אין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים" תקף גם לגבי אדם הבורח, או שמא, אדרבה, מאחר שהוא נס על נפשו, הוא מתבונן ובדוק היטב את דרכי מילוטו, ודרכו להתבונן בדרכים.

לדעת המהרש"ל (סימן צ"ו) אדם שנס על נפשו מתבונן בדרכים, וממילא אין משה ליפשיץ זקוק לכפרה ומחילה. אולם, לדעת "חתם סופר" (שו"ת, קובץ תשובות סימן י"ח), גם כאשר אדם בורח אין דרכו להתבונן בדרכים. למעשה הורו כל הפוסקים, כי אדם זה אינו צריך לייסר את נפשו, מאחר שכל מטרתו היתה להציל נפש מישראל, ואדרבה, הוא נהג כהוגן.

דף כז/ב בן בג בג אומר אל תיכנס לחצר חברך ליטול את שלך שלא ברשות

מותר לאדם "לגנוב" חפץ ששייך לו?

נחלקו אמוראים בסוגייתנו, אם אדם ש"נעלם" לו חפץ ולאחר מכן רואה אותו בבית חבירו, רשאי ליטלו בלא צורך לפנות לבית הדין. להלכה ("שולחן ערוך" חו"מ סימן ד' סעיף א') נפסק כי הוא רשאי ליטלו.

הראשונים מקשים על סוגייתנו מדברי הגמרא במסכת ברכות (ה/ב) המספרת, שברשותו של רב הונא היו ארבע מאות חביות יין שהחמיצו, וחכמים אמרו לרב הונא שעונש זה בא עליו משום שהוא לא נתן לאריסו את חלקו בזמורות הגפן כפי שסוכם ביניהם. חכמים הבהירו לו, שאף על פי שהאריס לא עמד בהתחייבותיו כלפיו, אסור היה לרב הונא למנוע ממנו את חלקו בזמורות אלו. הרי לנו, שאסור לאדם לגבות בעצמו ממון מחבירו, אלא עליו לתבעו בבית הדין.

לפיכך מבאר המרדכי (בסוגייתנו), שדווקא את החפץ שנגזל מותר ליטול מהזולת בלא פנייה לבית דין, אך אין לגבות חוב בלא פנייה לבית דין. שכן, כאשר אדם נוטל ממון, או חפץ אחר תמורת חפץ שנלקח ממנו, יש לחשוש שהוא לא ידייק בסכום שעליו לגבות. כך גם פסק בעל "שואל ומשיב" במקרה מעניין שהובא לפניו.

בית מסחר לתפוחי אדמה: בימי הגאון בעל "שואל ומשיב" (שו"ת, מהדו"ג סימן שע"א) הקימו שני יהודים בית מסחר לתפוחי אדמה. כל שותף היה נוטל עמו תפוחי אדמה מבית המסחר, מוכרם לסוחרים ולאחר מכן הם היו חולקים ברווחים.

ויהי היום, ולאחד השותפים התברר שרעהו מרמה אותו ואינו מוסר לו דיווח מדוייק על רווחיו. בשל כך ביקש השותף המרומה לנהוג כרעהו, ולגבות בחשאי את המגיע לו. בעל "שואל ומשיב" פסק, כי אמנם אסור לאדם לגבות בעצמו חפצים תמורת חפץ אחר המגיע לו, מחשש שלא ידייק בשווי החפצים, אך במקרה זה, אין חשש שהוא יטעה בגובה הסכום המגיע לו, שהרי הוא יודע את גובה הסכום בו רימהו שותפו.

אולם, בעל "רב פעלים" (שו"ת, חו"מ חלק ג' סימן ה') הדן גם הוא במקרה זה, סובר כי כאשר באפשרותו של השותף לגבות את המגיע לו בפומבי ולא בחשאי, יש לו לחשוש לדעת בן בג בג בסוגייתנו האומר: "אל תכנס לחצר חברך ליטול את שלך שלא ברשות, שמא תראה עליו כגנב, אלא שבור את שיניו, ואמור לו שלי אני נוטל" (עיין תוספות ד"ה "אלא שבור"), וכך גם פוסק רבינו יונה (מובא ב"שער המשפט" סי' שמ"ח) שאסור לאדם ליטול את חפציו בצורת גניבה, משום מראית העין.

מן הראוי לציין את דעתו היחידה של הרי"ף (שו"ת, סימן קל"ג) הסובר שאיסור זה אינו משום מראית העין בלבד, אלא הוא איסור דאורייתא של (ויקרא יט/יא) "לא תגנבו".